

Advies van het Economisch en Sociaal Comité over het „Voorstel tot wijziging van richtlijn 86/278/EEG betreffende zuiveringsslib dat in de landbouw wordt gebruikt”

(2001/C 14/26)

Het Economisch en Sociaal Comité heeft op 2 maart 2000, overeenkomstig artikel 23, lid 3, van het reglement van orde, besloten om een advies uit te brengen over het voornoemde voorstel.

De afdeling „Landbouw, plattelandsontwikkeling, milieu”, die met de voorbereidende werkzaamheden was belast, heeft op 6 september 2000 haar advies over dit onderwerp goedgekeurd. Rapporteur was de heer Nilsson.

Het Economisch en Sociaal Comité heeft tijdens zijn 376e zitting van 19 oktober 2000 het volgende advies uitgebracht, dat met algemene stemmen werd goedgekeurd.

Samenvatting

In dit document wordt beschreven hoe afval uit stedelijke gebieden wordt gezuiverd en welke mogelijkheden er zijn om zuiveringsslib in de landbouw te gebruiken. Slib en andere organische afvalstoffen bevatten plantenvoedende bestanddelen die vitale hulpbronnen zijn voor een duurzame landbouw en samenleving. De nutriënten in slib van gemeentelijk afval zijn echter vermengd met tal van metalen en verontreinigende stoffen van organische oorsprong. Ter handhaving van een hoge bodemkwaliteit zou een verdubbeling van de metaalconcentratie in bouwland de komende 10 000 jaar eventueel nog toelaatbaar zijn. Om schade aan de bodem te voorkomen, zouden op dit moment slechts op adequate wijze gecertificeerde soorten slib in de landbouw gebruikt mogen worden. Het ESC zou willen dat bij een herziening van Richtlijn 86/278/EEG de volgende punten in aanmerking werden genomen:

- het streven dient er uiteindelijk op gericht te zijn dat niet-verontreinigende nutriënten worden teruggevoerd naar de landbouw;
- er moet worden overgegaan tot een holistische aanpak en er moeten voorschriften komen voor alle van zuiveringsinstallaties afkomstige effluënten die niet onder de kaderrichtlijn „Water” vallen, en voor andere soorten stedelijk afvalwater;
- de kwaliteit van zuiveringsslib moet aanzienlijk worden verbeterd door het scheppen van een gunstiger klimaat voor investeringen en andere maatregelen;
- het metaalgehalte in slib waarvan het gebruik in de landbouw is toegestaan, moet aanzienlijk worden teruggebracht;
- er dient duidelijk te worden vastgelegd wie verantwoordelijk is in het geval van schade, veroorzaakt door het gebruik van slib, en
- de EU moet komen met minimumnormen op het gebied van bodembescherming.

1. Achtergrond

1.1. Met dit initiatiefadvies wil het ESC zijn eigen visie geven op het gebruik van zuiveringsslib in de landbouw en ertoe bijdragen dat een herziene slibrichtlijn (86/278/EEG) kansen biedt voor en een aanzet geeft tot een ontwikkeling, erop gericht dat de in organisch afval aanwezige plantenvoedende elementen gebruikt kunnen worden in de landbouw zonder verontreiniging te veroorzaken en zonder de bodemeigenschappen aan te tasten.

1.2. Het door de samenleving geproduceerde organische afval stamt hoofdzakelijk van plantaardige en dierlijke voedingsmiddelen die binnen de eigen landsgrenzen door de bedrijven worden geproduceerd of uit andere landen ingevoerd worden. Deze afvalproducten bevatten de natuurlijke voedingsstoffen die gewassen nodig hebben. Deze plantenvoedende elementen zijn een belangrijke hulpbron voor de landbouw, maar er dient wel voor gezorgd te worden dat ze zonder toevoeging van verontreinigende stoffen worden teruggevoerd naar het bouwland.

1.3. Behalve organisch afval dat nutriënten bevat, worden er als gevolg van huishoudelijke consumptie nog tal van andere stoffen in omloop gebracht (via was, afwas, gebruik van diverse chemicaliën en slijtage van materiaal). Voorts komen er via andere economische activiteiten in de samenleving nog een aantal chemische stoffen vrij. Dergelijke stoffen horen niet thuis in de landbouw en de voedingsmiddelenproductie en kunnen gevaar opleveren voor de duurzaamheid van landbouwgronden en de kwaliteit van levensmiddelen. Door deze vermenging van gewenste en ongewenste stoffen ontstaan er problemen.

1.4. Zuiveringsinstallaties zijn in de eerste plaats bedoeld om rioolwater te zuiveren. Het organische materiaal wordt chemisch omgezet en/of maakt een rottingsproces door, zodat het volume slib afneemt en stank veroorzakende bestanddelen verdwijnen. Zuiveringsinstallaties kunnen 90 % van de fosfor en 15 % van de stikstof, micronutriënten en in het afvoerwater aanwezige organische stoffen wegfilteren, zodat het water wordt gezuiverd en in waterlopen kan worden geloosd. Het afval dat na het zuiveringsproces achterblijft, heet zuiveringsslib.

1.5. In de loop van het zuiveringsproces worden niet alleen de bezonken plantenvoedende bestanddelen en organische stoffen opgezameld, maar ook talloze ongewenste stoffen, afkomstig van stedelijk afvalwater. Door de aanwezigheid van deze ongewenste stoffen groeit de weerstand bij landbouwers en consumenten tegen het gebruik van zuiverings-slib in de landbouw.

1.6. Wetenschappelijke onderzoekers en milieu- en landbouworganisaties zijn er evenmin van overtuigd of het huidige systeem wel toereikend is om het afvalwater te zuiveren van metalen en milieugevaarlijke organische stoffen.

1.7. De komende jaren zullen er zuiveringsinstallaties bijgebouwd worden en zal er nog meer slib worden geproduceerd. Tegelijk komen er heffingen en verboden om tegen te gaan dat organisch afval gedumpt wordt op stortplaatsen. Dit betekent dat producenten van afval meer moeite zullen doen om landbouwers over te halen grotere hoeveelheden slib te gebruiken.

1.8. Het voorzorgsbeginsel, d.w.z. het principe dat de vervuiler betaalt en maatregelen in een vroegtijdig stadium zijn hier de richtsnoeren voor hergebruik van nutriënten voor gewassen in de landbouw. Het ESC vindt het met name belangrijk dat het principe van de „vervuiler betaalt” wordt toegepast op het afvoeren en produceren van zuiverings-slib.

1.9. Onze regelgeving dient hiermee rekening te houden en bij te dragen tot ontwikkeling van nieuwe systemen waarbij in de landbouw niet-verontreinigende soorten afval worden gebruikt en waardevolle bestanddelen in het rioolwater en ander organisch afval nuttig worden toegepast.

1.10. Wanneer organische afvalstoffen worden gebruikt, is het de taak van de landbouwer om op grond van kwaliteitseisen het soort slib uit te kiezen dat het best de bodem- en voedselkwaliteit kan waarborgen en het vertrouwen van de consument kan vergroten.

2. Nutriënten voor gewassen zijn noodzakelijke hulpbronnen

2.1. Met „primaire nutriënten” worden fosfor, kalium en stikstof bedoeld, met „secundaire nutriënten” calcium, magnesium, natrium en zwavel, en met „micronutriënten” borium, mangaan, ijzer, zink, koper, molybdeen en kobalt. Deze laatste zijn in kleine hoeveelheden noodzakelijk voor de groei van gewassen. De meeste nutriënten zijn metaalionen⁽¹⁾.

2.2. Fosfor is een chemisch element dat voorkomt in de aardkorst en tegenwoordig wordt gewonnen uit fosforrijke apatieten. Het is een elementaire voedingsstof voor gewassen, dat moet worden toegevoegd aan de bodem om een optimale oogst te waarborgen. Doordat de vraag naar voedingsmiddelen de komende vijftig jaar zal stijgen, zal ongetwijfeld ook de behoefte aan fosfor als meststof voor landbouwgronden stijgen.

2.3. Naarmate meer vindplaatsen worden ontsloten, diepere schachten worden gegraven en de transportafstanden langer worden, zal fosfor duurder worden. Fosfor kan dus worden aangemerkt als een economisch schaarse grondstof waarmee zuinig moet worden omgesprongen en dat moet worden hergebruikt ten dienste van een duurzame landbouw en samenleving.

2.4. Aan het gebruik van fosfor zit ook een solidariteitsaspect. De lidstaten van de EU zullen waarschijnlijk genoeg middelen hebben om nog vijftig jaar fosfor te kopen, terwijl de armere landen, naarmate de prijzen stijgen, genoeg moeten nemen met fosfor van slechtere kwaliteit en in kleinere hoeveelheden.

2.5. Omdat fosfor een chemisch element is (vergelijkbaar met metalen als kwik en cadmium), wordt het niet afgebroken en verdwijnt het ook niet. Tenzij de fosfor in de landbouwproducten die wij als voedsel gebruiken, voor hergebruik teruggaat naar de landbouw, zal deze zich geleidelijk verspreiden in waterlopen en het grondwater. Aldus bestaat het gevaar dat fosfor, voor zover niet hergebruikt in de landbouw, ongemerkt weglekt en schade toebrengt aan het milieu.

2.6. Dezelfde duurzaamheidsargumenten gaan ook op voor kalium en secundaire nutriënten. Wat de meeste micronutriënten betreft, gaat men ervan uit dat deze gedurende langere tijd gebruikt kunnen worden als kunstmest.

2.7. Stikstof is in ruime mate voorhanden in de lucht. Om het atmosferische stikstofgas als kunstmest voor gewassen te kunnen gebruiken, is een hoeveelheid olie, gas of stroom nodig die overeenkomt met 1 liter olie per kg. stikstof. Stikstof kan ook worden gebonden via daartoe geschikte gewassen. Dit kost evenveel energie als fabrieksmatige productie en zo kan gemakkelijk worden berekend hoeveel er per hectare nodig is. Een klaver- of lucerneoogst kan naast de hoeveelheid voor eigen behoefte nog 200 kg. stikstof extra per ha binden, waar verbouwde gewassen 1 à 2 jaar genoeg aan hebben. Dit betekent dat het energieverbruik in de landbouw of het aantal hectares voor de verbouw van stikstofhoudende gewassen kan worden teruggebracht als samen met het organische afval ook stikstof kan worden hergebruikt. Daarnaast dient er een einde te komen aan het weglekken van stikstof uit zuiveringsinstallaties en als gevolg van agrarische activiteiten.

2.8. Ook organisch materiaal kan van belang zijn voor arme landbouwgronden. Veelal komt het via uitgegist slib toegevoegde organische materiaal overeen met de oogstrestanten over een aantal jaren.

(1) Zie de CEN-norm inzake meststoffen EN 28157.

3. Metalen in de bodem en organisch afval

3.1. Metalen worden gewonnen via ertsafzettingen in de aardkorst. Ze worden op grote schaal in de samenleving gebruikt als bouw materiaal, in buizen en pijpen, huishoudelijke apparaten, elektronische apparatuur, auto's, bruggen enz. Als afval bij de fabricage van deze producten en doordat ze roesten of door slijtage onbruikbaar worden, komen de metalen terecht in afvoerstelsels, ofwel ze verspreiden zich na demontage, in de vorm van percolatiewater op stortplaatsen of gassen die bij verbranding worden uitgestoten, via lucht en water naar het oppervlaktewater. Onze rioleringsstelsels vangen deze stromen op en voeren de metalen naar het waterzuiveringssysteem.

3.2. In de techniek wordt drie maal zoveel cadmium, vijftien maal zoveel lood en twintig maal zoveel koper toegepast als in landbouwgronden aanwezig is. Als deze metalen vergaan, moet worden voorkomen dat ze afvloeien naar bouwland (al moet koper soms worden toegevoegd aan de bodem als er een tekort is).

3.3. Al een jaar of twintig worden zo'n zes à zeven metalen op last van de overheid (conform richtlijn 86/278/EEG) regelmatig geanalyseerd. Er zijn historische redenen (onder anderen het feit dat ze op grote schaal in de industrie worden gebruikt) waarom deze metalen gecontroleerd worden. Gedurende de laatste decennia zijn tal van nieuwe metalen en andere grondstoffen in gebruik genomen. Ook in organisch afval zouden ze moeten worden gecontroleerd. Uit enkele analyses van zilver in slib en van nature in de bodem aanwezig zilver blijkt dat bij normale bemesting met slib de zilverconcentratie in de bodem binnen de 5 à 10 jaar verdubbelt. Van andere metalen (wolfram, goud, platina, uranium) verdubbelt de concentratie in enkele tientallen jaren⁽¹⁾.

3.4. De metaalconcentratie wordt in de slibrichtlijn aangegeven in mg metaal/kg ds per product. Aan deze meetmethode kleven enkele nadelen:

1. Het is mogelijk om de metaalconcentratie terug te brengen door zuiveringsslib aan te lengen met kalk, zand, turf, stalmost e.d. en aldus onder de grenswaarde in mg per kg ds uit te komen.
2. De mate van corrosie/afbraak heeft invloed⁽²⁾: hoe meer een materiaal wordt afgebroken of composteert, des te hoger is de metaalconcentratie per kg ds.
3. De meetmethode zegt niets over de oorsprong van de grondstof. Zo kunnen slib en stalmost ongeveer dezelfde metaalconcentratie hebben. In het eerste geval zijn de metalen voor 95 % afkomstig van technische toepassingen, terwijl in het tweede geval de oorsprong vooral in veevoeder en het bouwland van de agrariërs zelf gezocht moet worden.

⁽¹⁾ Bron: Zweeds bureau voor milieubescherming (herfst 2000).

⁽²⁾ Hoe verder het afbraakproces van slib voortschrijdt, des te kleiner wordt het volume.

3.5. Als aanvullende meetmethode kan worden berekend hoe een bepaald metaal zich kwantitatief verhoudt tot de aanwezige fosfor, uitgedrukt in bijv. mg cadmium/kg P. Hierdoor worden de beperkingen van de meetmethode mg/kg ds ondervangen.

3.6. Op het gebied van bodemchemie is, wat betreft tal van oude en nieuwe metalen nog maar weinig bekend: wat zijn de gevolgen die toenemende concentraties van deze metalen in de bodem hebben op gewassen en met name micro-organismen? De biologische beschikbaarheid van verschillende soorten metalen en het feit dat metalen in principe niet uit de bodem kunnen worden verwijderd, zijn factoren die hier mede van belang zijn. Uiterst geringe hoeveelheden lekken weg of worden opgenomen door planten. Onderzoek wijst uit dat de bodemgesteldheid te lijden heeft als sprake is van metaalconcentraties die 2 à 5 maal zo hoog zijn als normaal. Voor de korte termijn (10 à 20 jaar) bestaat er waarschijnlijk geen acuut risico als een enkele maal slib wordt uitgereden, maar voor de lange termijn mogen we ons niet neerleggen bij de hoeveelheden die momenteel worden gebruikt. Helaas weten we nog te weinig over de relatie tussen metalen en bodem. Een verantwoorde risico-evaluatie is dan ook niet mogelijk. Meer onderzoek is nodig.

3.7. De twee voornaamste criteria die in de wetenschap worden gehanteerd om te bepalen welke metaalconcentraties in bouwland kunnen worden toegelaten, zijn de volgende:

1. Metalen kunnen in zekere hoeveelheden worden toegevoegd aan de bodem zonder dat dit schadelijk is voor het land, de gewassen of de volksgezondheid. Op grond hiervan wordt vaak aangenomen dat kleinere hoeveelheden veilig zijn. Als de maximale hoeveelheid op een bepaald stuk bouwland bereikt is, dient elders te worden uitgereden.
2. De bemesting dient dusdanig te worden verminderd dat op het stuk grond in kwestie een evenwicht tussen toegenomen afvoer van metalen wordt bereikt. In dit geval wordt strenger de hand gehouden aan het voorzorgsbeginsel. Toch is een zekere toename van de metaalconcentratie in de bodem acceptabel⁽³⁾. Een verdubbeling over een periode van 10 000 jaar zou eventueel nog toelaatbaar zijn (bijv. een jaarlijkse toename van 1 % gedurende de eerste 10 jaar, van 0,3 % in de daaropvolgende 90 jaar en van 0,001 % in de laatste 9 900 jaar).

3.8. Op een aantal plaatsen is geen ruimte meer voor opvoering van metaalconcentraties in de bodem, omdat de limiet is bereikt wegens een combinatie van factoren: atmosferische depositie, mineraalhoudende meststoffen, voedings-supplementen, pesticiden en slib. Overigens valt in de meeste gevallen niet veel met zekerheid te zeggen over de hoogte van de respectieve limieten.

3.9. Daarnaast is het van belang te weten welk gehalte aan nutriënten in de bodem optimaal is voor gewassen. Normaliter worden via bemesting primaire nutriënten aan de bodem toegevoegd, maar het gevaar bestaat dat het aantal secundaire en micronutriënten in veel bodemtypen wordt teruggebracht. Organisch afval bevat alle soorten nutriënten en het zou nuttig zijn als op deze wijze een aantal extra micronutriënten (metalen) aan de bodem werden toegevoegd, mits dit op verantwoorde wijze geschiedt.

⁽³⁾ Bron: Inspectie chemische stoffen, Zweden (mei 2000).

3.10. Ten slotte wordt de biologische beschikbaarheid van toxische metalen en nutriënten beïnvloed door klimatologische factoren als bodemverzuring en een snelle ontbinding van organische stoffen in warmere streken.

4. Organische stoffen die gevaarlijk zijn voor het milieu

4.1. Organische stoffen die gevaarlijk zijn voor het milieu, komen vaker in rioolwater en slib van zuiveringsinstallaties terecht dan in andere soorten organisch afval. De oorzaak ligt simpelweg in het feit dat ze veel voorkomen in effluenten of door slijtage worden meegevoerd met de waterstroom die samenkomt in het rioolstelsel. Drie factoren spelen in dat geval een fundamentele rol bij de vraag welke stoffen (en in welke hoeveelheden) kunnen worden teruggevonden in het slib, nl.:

- de bron die gebruik maakt van de riolering (huishouden, autowasserette, tandartspraktijk e.d.);
- het materiaal dat gebruikt wordt in gebouwen, installaties, machines en textiel, en.
- de wijze waarop de riolering wordt gebruikt door bedrijven, huishoudens en anderen (bijv. het soort afval dat door huishoudens via spoeling wordt geloosd).

4.2. Al kunnen er vele duizenden stoffen worden geanalyseerd, toch is dat nog maar een fractie van de misschien wel 100 000 stoffen die voorkomen in afval. Talloze stoffen worden afgebroken tijdens de behandeling in zuiveringsinstallaties, maar daarbij worden waarschijnlijk tegelijk weer nieuwe stoffen gevormd.

4.3. Slechts van enkele stoffen kennen we de milieueffecten, maar ook van deze stoffen weten we niet wat hun effect is in combinatie met andere stoffen⁽¹⁾. Daarom kunnen risico-evaluaties slechts steunen op wat sporadisch bekend is van enkele stoffen.

4.4. Mogelijke indicatoren voor ongewenste organische stoffen zijn: lange tijd voordat ze worden afgebroken; mogelijkheid om zich te kunnen ophopen in de voedselketen en bepaalde organismen, en een hoge giftigheidsgraad of hormonale invloed in water.

4.5. Om de inhoud van ongewenste organische stoffen te onderzoeken, kunnen indicatoren worden geselecteerd die aangeven of er aansluitingen zijn die veel chemische stoffen gebruiken, of uitsluitel geven over de hoeveelheden waarin bepaalde ongewenste stoffen aanwezig zijn.

4.6. Een andere mogelijkheid is het ontwikkelen van modellen waarin wordt aangegeven hoe een ongewenste stof zich gedraagt in de natuur. Er kunnen methoden worden ontwikkeld om dergelijke stoffen te analyseren en het voorkomen ervan in slib kan worden gemeten. Dergelijke modellen zouden ook antwoord kunnen geven op de vraag of deze stoffen door gewassen kunnen worden opgenomen.

(1) Idem.

4.7. Ook biologische methoden kunnen worden gebruikt om mogelijke effecten van chemicaliën te meten (bijv. om aan te tonen wat de dioxine- of hormonale effecten zijn van alle stoffen die onder de analyse vallen).

4.8. Verschillende metalen en organische stoffen kunnen elkaar wederzijds beïnvloeden, waardoor toxische effecten hetzij versterkt hetzij afgezwakt kunnen worden.

4.9. Stoffen met ongunstige eigenschappen horen niet thuis in organisch afval dat wordt gebruikt in de landbouw.

4.10. Er moeten methoden worden ontwikkeld om verontreinigende stoffen van organische en anorganische aard te analyseren.

5. Mogelijke maatregelen inzake metalen en organische stoffen die gevaarlijk zijn voor het milieu

5.1. Om de hoeveelheden ongewenste stoffen terug te dringen, moet het water afkomstig van een aantal aansluitingen worden afgekoppeld, of worden gezuiverd alvorens het wordt afgevoerd naar het rioleringsnet. Voorbeelden van dergelijke aansluitingen zijn bedrijven, oppervlaktewateren, percolatiewater op vuilnisbelten en installaties voor voertuigonderhoud.

5.2. Een andere maatregel houdt in dat erop wordt toegezien dat in huishoudens en bedrijven geen stoffen worden gebruikt die gevaar opleveren voor het milieu. Daarbij valt bijv. te denken aan opvoering van het marktaandeel producten met een milieukeur en het verbeteren van de keuzemogelijkheden voor de consument. Er moet meer vaart worden gezet achter het EU-beleid en de communautaire regelgeving inzake chemicaliën, zodat producenten de gelegenheid krijgen binnen een bepaalde termijn alle bestanddelen te inventariseren en ongeschikte of niet-geïventariseerde producten kunnen vervangen. Producten met bestanddelen die bij normaal gebruik schadelijk zijn voor het milieu, dienen uit de handel te worden genomen. Dit is niet alleen van belang voor de kwaliteit van zowel slib als water uit waterbehandelingsinstallaties, maar ook voor de consument, die deze producten argeloos in het huishouden gebruikt.

5.3. Een derde manier om het aantal verontreinigende stoffen in vloeibaar organisch afval terug te dringen, is invoering van gescheiden systemen, waardoor wordt voorkomen dat organisch afval vermengd raakt met andere afvalstoffen en elke stof dus afzonderlijk kan worden behandeld.

6. Besmettingsrisico's

6.1. In afval dat fecaliën en andere soorten organisch afval bevat, zitten ziekteverwekkende organismen als bacteriën, virussen en parasieten. Doordat mensen steeds dichter op elkaar gaan wonen en steeds meer dieren worden geconcentreerd op boerderijen, en doordat mensen en goederen zich

steeds meer verplaatsen, kunnen smetstoffen zich gemakkelijker verspreiden en wordt de samenleving aldus kwetsbaarder. Het zijn hele ecosystemen maar ook planten, huisdieren en mensen die hier gevaar lopen. Er zijn bepaalde ziektes die worden overgedragen via contact tussen in het wild voorkomende dieren en huisdieren dan wel tussen huisdieren en mensen.

6.2. Voor een verantwoorde risicobeoordeling is het ook nodig dat nader onderzoek wordt verricht naar de hygiëne op de werkplek, vooral met betrekking tot arbeiders in zuiveringsinstallaties en afnemers van slib.

6.3. Alle organische afval moet zorgvuldig worden onderzocht en op adequate wijze worden behandeld om te voorkomen dat de besmettelijke stoffen zich verder verspreiden. Er is een groeiende behoefte aan preventieve maatregelen en controle.

6.4. In de meeste Europese landen bestaan op het gebied van afvalbehandeling, veiligheidstermijnen en gebruiksverboden voorschriften die erop zijn gericht mensen minder bloot te stellen aan smetstoffen. Wat dieren betreft, stellen de beschermende maatregelen vaak minder voor, al kunnen bepaalde smetstoffen van dieren op mensen worden overgedragen (zoönosen).

6.5. De eisen op het gebied van afvalbehandeling variëren vaak naar gelang het gebruik. Over het algemeen kan worden gesteld dat er, ondanks de vele onderzoeken die verricht zijn, nog altijd een gebrek aan elementaire kennis heerst als het aankomt op het beoordelen van de risico's die blootstelling aan besmettelijke stoffen via verschillende soorten organisch afval met zich meebrengt.

6.6. Afval van alleenstaande gebouwen op het platteland verdient bijzondere aandacht. Vaak is het zo dat de daar aanwezige systemen voor afvoer van toiletafval de hoeveelheden smetstoffen niet voldoende kunnen terugdringen. Hier ontstaan enkele heel simpele ingrepen om de risico's uit de wereld te helpen of althans aanzienlijk te reduceren.

6.7. De wijze waarop men gemeentelijk afval gebruikt of zich ervan ontdoet, mag geen risico's opleveren voor de volksgezondheid (ziektes die mensen, huisdieren of wilde dieren treffen). Landbouwers lijden grote schade als de eigen veestapel wordt getroffen door ziektes. Als men communaal organisch afval in de landbouw wil gebruiken, is het zaak dat dit veilig is (bijv. vrij van salmonella- en E.Coli O157-bacteriën). Voor bepaalde ziekten geldt dat afval ook niet kan worden gebruikt in groene zones en bij grondwerken, noch kan worden opgeslagen op stortplaatsen zonder dat het besmettingsgevaar geëlimineerd is.

7. Het vertrouwen van de consument in de landbouw

7.1. De consument heeft het recht om te eisen en moet ervan op aan kunnen dat de voedingsmiddelen die in de handel zijn, voldoen aan bepaalde vaste normen wat veiligheid betreft. Dit dient te worden gewaarborgd door de producenten en leveranciers van voedingsmiddelen.

7.2. De opvattingen van de consument omtrent de kwaliteit van levensmiddelen zijn van essentieel belang voor de waarde die eraan wordt toegekend en voor de keuzes die hij of zij maakt bij het aankopen ervan.

7.3. De levensmiddelenmarkt is gevoelig voor alarmerend nieuws over allerlei gevaren, en er moeten strenge normen komen op het gebied van voedselveiligheid om het vertrouwen te vergroten. Dit heeft ook zijn weerslag op de methoden van landbouwers en uiteindelijk ook op het gebruik van zuiveringsslib. In tal van lidstaten dienen landbouwers vaak tegenover de levensmiddelensector te bewijzen dat uitsluitend grondstoffen zijn gebruikt die de goedkeuring hebben van de overheid en de markt.

7.4. Of het gebruik van slib maatschappelijk geaccepteerd wordt, zal niet alleen afhangen van de objectief te meten kwaliteit van voedingsmiddelen maar vooral ook van het vertrouwen dat het grote publiek stelt in het gebruik van slib in de landbouw en in het vermogen van zuiveringssystemen om niet-verontreinigende nutriënten op te leveren.

7.5. In de meeste lidstaten wordt gediscussieerd over de vraag of slib en ander organisch afval gebruikt mag worden op land waar voedselproducten worden verbouwd. Er zijn verschillende oorzaken die verklaren waarom er zoveel weerstand is. Slib bevat een aantal verontreinigende stoffen. Men weet veelal weinig af van de rol van zuiveringsinstallaties, van de gevolgen die individuele menselijke activiteiten hebben (zie par. 4.1), en van de noodzaak om nutriënten te hergebruiken in de landbouw. Producenten van slib en overheden gaan vaak niet adequaat om met het probleem van verontreinigende stoffen in slib en met de hiermee gepaard gaande besmettingsgevaaren. Op dit moment gaat het bij de slibproblematiek meer om de vraag waar het moet worden gestort, dan om gerichte maatregelen die de bezorgdheid bij landbouwers, voedingsmiddelenindustrie en consumenten kunnen wegnemen.

7.6. Er zijn verschillende maatregelen nodig, zoals: (i) in kaart brengen van de problemen op basis van het huidige kennisniveau op de markt; (ii) duidelijke doelstellingen t.a.v. de wijze waarop de kwaliteit van slib en het functioneren van zuiveringsinstallaties zich op de korte en lange termijn zouden moeten ontwikkelen; (iii) een adequaat beheer bij maatregelen ter verbetering van productkwaliteit en certificatiesystemen (gecontroleerd door een derde partij), en daarmee gepaard (iv) bevordering van transparantie. Vaak worden in verband met slib de termen „hergebruik” en „recycling” gebruikt, maar in feite zijn alleen nutriënten van plantaardige oorsprong en organische stoffen afkomstig uit de landbouw. Adequate regelgeving zou ertoe bij kunnen dragen dat schoner organisch afval ter beschikking komt en het vertrouwen in het gebruik ervan in de landbouw toeneemt.

7.7. De verordening van de Raad nr. 2092/91/EEG⁽¹⁾ inzake biologische productiemethoden bij landbouwproducten verbiedt het gebruik van zuiveringsslib en kunstmest op biologische landbouwbedrijven. Bij de bron gesorteerd huishoudelijk afval mag na behandeling wel worden gebruikt. De biologische landbouw zal meer baat hebben bij hergebruik van niet-verontreinigende nutriënten, afkomstig van organisch afval, dan de traditionele landbouw. Biologische landbouwers proberen tegemoet te komen aan de verlangens van de consument en trekken zich daarom meer aan van de mening van het publiek. Bijgevolg komt biologische productie ook ten goede aan de bescherming van de bodem.

8. De verantwoordelijkheid van de diverse actoren

8.1. Er zijn verschillende actoren met een eigen verantwoordelijkheid voor het behoud van de kwaliteit van organisch afval. Huishoudens kunnen afval bij de bron sorteren en hun afvoer alleen gebruiken voor het wegspoelen van menselijke uitscheidingen en was- en afwaswater. De consumenten hebben ook de keus om alleen chemische producten die van een milieukeur zijn voorzien, te kopen en te gebruiken. De chemische industrie heeft tot taak om dergelijke producten te ontwikkelen en de handel om ze te koop aan te bieden. De vraag welk materiaal wordt gebruikt in waterleidingen (koper), huishoudelijke apparaten en waterreservoirs, valt onder de verantwoordelijkheid van de bouwsector en fabrikanten van witgoed.

8.2. Het hangt af van de gekozen strategie voor de aanpak van afval en afvoer of het mogelijk is de verschillende afvalstromen van elkaar te scheiden. Bepalend is hier de inbreng van stedenbouwkundigen, bestuurders en bouwondernemers. Stedelijke gebieden worden geacht niet-verontreinigende nutriënten terug te leiden naar de landbouw.

8.3. Het is de taak van de landbouwer om de kwaliteit van zijn grond op peil te houden of te verbeteren, terwijl hij er tegelijk zorg voor moet dragen dat er voldoende betaalbare voedingsmiddelen worden geproduceerd. Hij is het die moet opkomen voor de landbouw als centrale schakel in de keten van plantenvoeding en duidelijk moet maken welke kwaliteitseisen dienen te worden gesteld aan organisch afval dat in de landbouw wordt gebruikt.

8.4. Als landbouwers hun verantwoordelijkheid in dezen willen nakomen, dienen samenstelling en herkomst van organisch afval te worden aangegeven. Bovendien is er behoefte aan ontwikkeling van systemen voor het traceren van slibgebruik, van betrouwbare testmethoden en van permanente bewakingssystemen.

8.5. Het ESC benadrukt de algemene geldigheid van het principe „de vervuiler betaalt”; om vaart te zetten achter de ontwikkelingen moeten milieukosten worden geïnternaliseerd

d.m.v. voorlichting, vrijwillige initiatieven, een systeem van milieukeuren en economische stimulansen resp. ontmoedigingen.

9. Het verslag van de Commissie over de tenuitvoerlegging van de communautaire wetgeving betreffende afvalstoffen⁽²⁾

9.1. In haar verslag over de situatie t.a.v. de tenuitvoerlegging van de communautaire wetgeving betreffende afvalstoffen stelt de Commissie dat het gebruik van slib op bouwland is aan te merken als de meest milieuvriendelijke methode die er bestaat, en dat er geen berichten zijn binnengekomen over schadelijke gevolgen ervan voor mensen, dieren of gewassen.

9.2. Het ESC kan zich hier niet in vinden en staat kritisch tegenover deze al te eenzijdige voorstelling van zaken.

9.3. Uit onderhavig initiatiefadvies blijkt wel dat er alle reden is om sceptisch te staan tegenover het gebruik van slib op landbouwgronden, gezien de huidige kwaliteit ervan. Er is slechts beperkt onderzoek verricht naar metalen die slib verontreinigen. De metaalconcentraties die in slib zijn toegestaan, zijn veel te hoog en dragen niet bij tot een duurzaam gebruik. Als men zich houdt aan bepaalde in de slibrichtlijn toegestane hoeveelheden slib, betekent dit dat al na één of twee keer uitrijden de metaalconcentratie in de bodem verdubbelt. Er is te weinig bekend over al de verontreinigende stoffen van organische aard die vermengd worden met zuiveringsslib, en over de gezondheidsrisico's ervan. Uit een aantal studies blijkt dat de huidige maxima (bijv. voor cadmium in voedingsmiddelen) dubieus zijn; gesuggereerd wordt dat de risico's voor de volksgezondheid wel eens groter zouden kunnen zijn dan tot nu toe door onderzoekers werd aangenomen. Hetzelfde geldt voor dioxines.

9.4. Als men ervan uitgaat dat gebruik in de landbouw de voorkeur verdient boven alle andere bestemmingen voor slib, volgt hieruit dat de samenleving behoefte heeft aan duidelijke doelstellingen en krachtdadige maatregelen ter verbetering van de situatie.

9.5. In het verslag wordt voorbijgegaan aan de problemen en niet duidelijk aangegeven dat een gezonde bodem onontbeerlijk is voor de productie van gezond voedsel (gerekend moet worden in duizenden jaren).

9.6. In het verslag wordt gesteld dat het gebruik van slib op toenemend wantrouwen stuit, maar dat dit wantrouwen niet stoelt op wetenschappelijke gegevens. Overeenkomstig het voorzorgsbeginsel zou echter wel degelijk tot actie moeten worden overgegaan, ook al zijn de gevaren wetenschappelijk nog niet afdoende aangetoond.

⁽¹⁾ PB L 198 van 22.7.1991, blz. 1 t/m 15.

⁽²⁾ COM(1999) 752 def.

9.7. Naar de mening van het ESC is het doorslaggevend argument voor de landbouw en de voedingsmiddelenindustrie dat consumenten vertrouwen moeten hebben in hun grondstoffen en producten. Daaruit volgt dat het de landbouwers en consumenten zijn die beslissen over een mogelijk gebruik van zuiverings-slib in de landbouw.

10. Regelgevende aspecten

10.1. Op 2 februari 2000 heeft de Commissie haar „Mededeling over het voorzorgsbeginsel”⁽¹⁾ gepubliceerd. Het Comité zou graag willen dat de richtsnoeren uit deze mededeling werden meegenomen in de herziene richtlijn. Met de nieuwe slijbrichtlijn zou in de eerste plaats moeten worden beoogd, de maatregelen nauwer te laten aansluiten op de door de Commissie geformuleerde doelstellingen inzake duurzaamheid en terugdringing van milieuverontreiniging.

10.2. Recentelijk is de Commissie gekomen met enkele documenten waarin een aantal beginselen en richtsnoeren op het gebied van de toekomstige regelgeving worden gegeven die ook hier kunnen worden toegepast. Toch mist het Comité nog een geïntegreerde aanpak. Vooral de kwestie van het afvalbeheer is naar de mening van het Comité van belang. Dit speciale onderdeel van de wetgeving zou dan ook kunnen dienen als een platform ter integratie van alle recente initiatieven en ten bewijze van het nut en belang ervan. De herziene slijbrichtlijn zou zich bij voorkeur dienen uit te strekken tot verschillende soorten behandeld organisch afval in al dan niet vloeibare vorm, waaronder gemengd slib dat afkomstig is uit woongebieden, de voedselindustrie, en huishoudelijk afval.

10.3. Uit de definities dient duidelijk te blijken dat alle van zuiveringsinstallaties afkomstige effluënten en ander stedelijk afvalwater onder een richtlijn vallen: hetzij onder de herziene slijbrichtlijn, hetzij onder de aangekondigde kaderrichtlijn water, hetzij onder een andere richtlijn inzake vergiste of gecomposteerde organische stoffen zoals de Commissie die nog in de koker schijnt te hebben. De laatste zou ook behandeld organisch afval in niet-vloeibare vorm kunnen omvatten.

10.4. Om een optimaal gebruik van nutriënten uit organisch afval te waarborgen, dienen leveranciers wel duidelijk aan te geven wat de herkomst is, welke stoffen zijn toegevoegd en op welke wijze ze behandeld zijn. Zolang het eindproduct maar slib is, doet het er voor de richtlijn niet zo veel toe of het vergist dan wel gecomposteerd is. (De huidige definitie van slib is puur technisch van aard en zegt niets over de kwaliteit van de grondstoffen.)

10.5. Als de geplande nieuwe richtlijn over compost er komt, dient deze zich wel te beperken tot bij de bron gesorteerd organisch afval. Gemengd communaal afvalwater en slib dat overblijft bij de zuivering van dergelijk water, zouden onderworpen moeten worden aan de bepalingen van de herziene slijbrichtlijn.

10.6. Om te vermijden dat er rechtsonzekerheid optreedt in de periode tussen de herziene slijbrichtlijn en de inwerking-treding van een nieuwe richtlijn inzake vergisting en compostering, zou het ESC willen voorstellen dat alle behandelde organische afval, zolang hiervoor geen nieuwe regelgeving door de EU is opgesteld, onder het toepassingsgebied van de herziene slijbrichtlijn komt te vallen.

10.7. Water wordt beschermd o.g.v. de op stapel staande kaderrichtlijn water. Daarentegen wijst het ESC erop dat er helemaal geen communautaire minimumnormen t.a.v. bodembescherming bestaan, zodat de Commissie wordt opgeroepen daartoe snel de nodige stappen te ondernemen.

10.8. Op 9 februari 2000 heeft de Commissie haar „Witboek betreffende milieuaansprakelijkheid”⁽²⁾ gepubliceerd. In dit document (met name punt 4.2.2) blijkt afvalbeheer te worden genoemd als een van de activiteiten ter verwezenlijking van de doelstellingen op het gebied van schade aan de gezondheid resp. eigendom en van verontreinigde locaties. Aangezien deze activiteiten inhoud moet worden gegeven, dient ook te worden aangeduid hoe de plannen om richtlijn 86/278/EEG te wijzigen hierop zijn af te stemmen, en zou de Commissie op dit punt alle betrokken partijen duidelijke informatie moeten verschaffen.

10.9. Gezien het feit dat DG. Sanco binnenkort komt met een eigen voorstel inzake dierlijk afval (ontwerpverordening), vindt het Comité dat de Commissie zou moeten aangeven wat de betreffende initiatieven allemaal inhouden en zou zij alle betrokkenen hierover dienen te informeren. Het ESC vindt dat overlapping zou moeten worden vermeden, omdat anders verwarring zou kunnen ontstaan bij de implementatie. Een concreet voorbeeld is slib dat geproduceerd wordt door slachthuizen.

10.10. Gelet op de gegevens uit het „Verslag van de Commissie over de tenuitvoerlegging van de communautaire wetgeving betreffende afvalstoffen”⁽³⁾ (over de periode 1995-1997), zou het Comité zijn bezorgdheid willen uitspreken over de gebrekkige wijze waarop richtlijn 86/278/EEG in praktijk wordt gebracht. Het zou graag willen dat de Commissie stappen onderneemt tegen lidstaten die de huidige bepalingen niet naleven en zich niets gelegen laten liggen aan hun verplichtingen o.g.v. artikel 17 van de herziene richtlijn (inhoudende dat om de drie jaar een geconsolideerd verslag over het gebruik van slib in de landbouw moet worden opgesteld). Dergelijke maatregelen zijn de enige manier om te waarborgen dat de bepalingen van een nieuwe richtlijn op adequate wijze in praktijk worden gebracht.

⁽¹⁾ COM(2000) 1 def.

⁽²⁾ COM(2000) 66 def.

⁽³⁾ COM(1999) 752 def.

10.10.1. Weliswaar heeft de Commissie haar „Zeventiende jaarlijkse verslag over de controle op de toepassing van de communautaire wetgeving (1999)”⁽¹⁾ gepubliceerd, waarin wordt verwezen naar wettelijke bepalingen op het gebied van afval, maar de richtlijn in kwestie blijft in dit verslag onvermeld. Dit wekt twijfel t.a.v. de actuele stand van zaken en de mate waarin op dit gebied door de EU controle wordt uitgeoefend.

10.11. Het Comité stelt in het kader van nieuwe regelgeving op dit gebied bepaalde bewakingsmechanismen voor, i.c. een risicobeheer onder toezicht van de diensten van de Commissie. De resultaten hiervan zouden periodiek (om de twee jaar) bekendgemaakt moeten worden, waarbij de Commissie tegelijk verslag zou dienen uit te brengen over de eigen follow-upmaatregelen. Met andere woorden: het Comité zou garanties willen dat de Commissie de nodige voorzieningen treft om te zorgen voor een doeltreffend toezicht op toekomstige regelingen, incl. de bijbehorende transparantie. Een dergelijk bewakingssysteem zou tevens ruimte moeten laten voor tussentijdse herzieningen van bestaande bepalingen in het licht van actuele wetenschappelijke ontwikkelingen. De Commissie zou hier maatregelen moeten nemen om duidelijk aan te geven welke bevoegde nationale instantie dient toe te zien op de bepalingen van deze richtlijn. Deze instantie moet bekend zijn en aansprakelijk gesteld kunnen worden.

10.12. Het ESC is ingenomen met het voorstel van de Commissie om contacten te leggen met het „Comité van vertegenwoordigers van de lidstaten, verantwoordelijk voor uitvoering van en toezicht op maatregelen inzake slib”. Het zou evenwel willen benadrukken dat het tevens belangrijk is voor de wetenschappelijke organen van de Commissie om contacten te leggen met voornoemd comité. Dat is een waarborg voor een adequate alomvattende risico-evaluatie, waar het op dit moment nog aan schort.

10.13. Het Comité zou graag de beschikking willen krijgen over gegevens waarmee op correcte wijze kan worden beoordeeld in hoeverre de door de diensten van de Commissie gebruikte wetenschappelijke studies betrouwbaar en representatief zijn. Het Comité betreurt het dat het Europees Milieubureau (EMB) in Kopenhagen hier niet direct bij betrokken is geweest en geen positieve bijdrage heeft kunnen leveren.

10.14. De normale waarden voor de kwaliteit en het volume van verschillende typen vloeibaar en niet-vloeibaar afval (bijv. toiletspoeling, bij de bron gesorteerde vergiste reststoffen, afval afkomstig van de voedselindustrie en gemengd slib van zuiveringinstallaties) dienen per land verzameld te worden, om gemakkelijker de kwaliteit van afvalstoffen van verschillende herkomst te kunnen vergelijken. Het EMB moet samen met de nationale overheden een belangrijke rol spelen bij de ontwikkeling van een Europees bewakingssysteem en de verzameling van gegevens.

11. Economische aspecten

11.1. Milieukosten gaan een rol spelen als de kosten voor schade aan het milieu en preventieve of herstelmaatregelen geïnternaliseerd worden in de samenleving. Het komt er veelal op neer dat gekeken wordt naar de kosten van het herstellen van toegebrachte schade (bijv. bodemsanering of herstel van de biologische diversiteit). Bij veel lozingen bestaat weliswaar het vermoeden dat deze op de lange termijn schadelijk zijn voor het milieu, maar toch worden ze geaccepteerd zolang schadelijke effecten niet zijn aangetoond. In dergelijke gevallen geldt het voorzorgsbeginsel, dat om duidelijke regelgeving vraagt.

11.2. Menselijke activiteiten gaan dikwijls hand in hand met een stabiele infrastructuur (energievoorziening, vervoersnetwerken en zuiveringssystemen). Het is een kostbare aangelegenheid om dergelijke structuren snel te veranderen, omdat ze een zeer lange economische levensduur hebben en de samenleving voor het plannen van de eigen ontwikkeling behoefte heeft aan lange-termijnvisies en aan gemakkelijk, stap voor stap, te verwezenlijken doelstellingen.

11.3. Voor het slib dat wordt geproduceerd, zijn op korte termijn oplossingen nodig. Gebruik in de landbouw is een van de goedkoopste opties. Andere opties zijn grondproductie, storting als vulgrond, verbranding of een chemische behandeling als hydrolyse of fractionering. Met uitzondering van grondproductie en storting als vulgrond brengen deze oplossingen nogal omvangrijke investeringen met zich mee en kunnen de kosten per ton driemaal zo hoog oplopen als in het geval van de meer goedkope opties. Wordt gekozen voor gebruik van slib in de landbouw, dan dient echter wel de hoeveelheid verontreinigende stoffen drastisch te worden teruggebracht en moet het slib zodanig behandeld worden dat het voldoet aan hygiënische eisen. De hieraan verbonden kosten moeten mede worden verhaald op de samenleving als geheel.

11.4. Op de langere termijn zal het mogelijk worden om zuiveringssystemen te construeren die de fracties (afvalstromen) met het grootste gedeelte nutriënten gescheiden houden van andere fracties die metalen en verontreinigende stoffen van organische oorsprong toevoegen. Dergelijke systemen kunnen worden ingebouwd in nieuwe en gemoderniseerde installaties. Om de kosten te drukken zou het goed zijn als nieuwe systemen zoveel mogelijk gebruik konden maken van de bestaande infrastructuur aan afvoersystemen en zuiveringsinstallaties. In enkele lidstaten is men al bezig met de ontwikkeling van systemen voor het gescheiden inzamelen van menselijke urine en toiletwater.

11.5. Tevens valt te constateren dat duurzame zuivering altijd gepaard gaat met terugdringing van de totale hoeveelheid afval en sortering van de geproduceerde afvalstoffen, waardoor deze op milieuvriendelijke wijze kunnen worden hergebruikt. Hoewel het heel wat zal kosten om zuiveringssystemen in deze zin te veranderen, zullen systemen voor individuele behandeling van afvalstromen op de lange termijn wereldwijd toch goedkoper uitpakken.

⁽¹⁾ COM(2000) 92 def.

11.6. Omdat de EU streeft naar een duurzame samenleving, zullen de politiek verantwoordelijke personen in steden en regio's korte-termijnplannen moeten opstellen voor de bestemming van slib dat op dit moment wordt geproduceerd, alsmede lange-termijnplannen voor een dusdanige aanpassing van zuiveringssystemen dat het hierdoor mogelijk wordt om „zwartwaternutriënten” terug te voeren naar de land- of bosbouw. (Zwartwater of toiletspoeling bestaat uit menselijke uitscheidingsproducten, papier en water, zonder toevoeging van verontreinigende stoffen).

11.7. Naar de mening van het ESC dient aan een duurzaam milieu een hogere prioriteit te worden toegekend en moet de hele samenleving de kosten dragen van de ecologische maatregelen. De Commissie moet zorgen dat gemakkelijker kan worden geïnvesteerd in de ontwikkeling ervan. Milieukosten moeten door de markt en de maatschappij worden „geïnternaliseerd”⁽¹⁾.

12. Conclusies

12.1. Plantennutriënten worden via agrarische voedingsmiddelen naar stedelijke gebieden getransporteerd. Deze nutriënten blijven achter in het voedselafval en toiletspoeling en kunnen worden teruggevoerd naar de landbouw zonder dat er verontreinigende stoffen aan worden toegevoegd, zodat de duurzaamheid van de landbouw en samenleving worden gewaarborgd.

12.2. De komende 10 000 jaar zou voor de meeste metalen een dubbele concentratie wellicht nog toelaatbaar zijn. Dit betekent dat men door kan gaan met het gebruik van slib, mits de hoeveelheid metalen die de komende 10 à 20 jaar wordt toegevoegd, met niet meer dan 10 à 15 % stijgt en mits binnen één generatie de toename vrijwel geheel tot stilstand komt. Van het gebruik van milieugevaarlijke organische stoffen moet op den duur helemaal worden afgezien. Op dit moment bestaat behoefte aan een model voor risicobeoordeling en aan methoden voor het analyseren van de effecten die de meest voorkomende chemicaliën in biologische systemen hebben. Het gebruik van slib in de landbouw mag niet leiden tot een grotere kans op besmetting in de landbouw of voor de consument.

12.3. Belangrijke nutriënten in afvalwater zoals stikstof en kalium worden te weinig benut. Daarentegen blijft wel 90 % van de fosfor in het slib zitten. Veel mensen staan niet alleen sceptisch tegenover de kwaliteit van het slib, maar twijfelen ook aan het vermogen van de huidige zuiveringssystemen om afvalwater te ontdoen van verontreinigende stoffen en aldus bij te dragen tot een duurzame samenleving.

⁽¹⁾ Dit is de term die normaal wordt gebruikt om aan te duiden dat milieukosten bewust moeten worden meegeteld bij financiële afwegingen en het vaststellen van prijzen; de kosten van milieuschade moeten gemakkelijk nagegaan kunnen worden; „assimileren” slaat meer op het absorberen van kosten, wat vroeg of laat toch gebeurt, zij het dikwijls té laat en tegen zeer hoge kosten.

12.4. Bijgevolg bestaan in de meeste landen bedenkingen tegen het gebruik van slib in de landbouw. Vaak tonen slibproducenten en overheden hiervoor te weinig begrip. Om verandering in deze situatie aan te brengen, moeten de problemen in kaart worden gebracht en adequate doelstellingen en maatregelen worden geformuleerd.

12.5. De Europese consument heeft het recht om veilig voedsel te eisen en mee te praten over de productiemethoden en hulpbronnen die in de landbouw worden gebruikt.

12.6. Tal van actoren, waaronder de chemische industrie, consumenten, slibproducenten, bouwondernemingen, planologen en bestuurders, zijn er verantwoordelijk voor dat de maatschappij zich ontwikkelt in een richting die hergebruik van nutriënten mogelijk maakt. De landbouw heeft de taak om de bodemkwaliteit op peil te houden en is in laatste instantie verantwoordelijk voor datgene wat wordt uitgereden over bouwland.

12.7. Alle eventuele milieukosten ten gevolge van het gebruik of het storten van slib zouden geïnternaliseerd moeten worden in de prijzen van water en verontreinigende producten.

12.8. Naar de mening van het ESC zou op den duur in de landbouw uitsluitend gebruik mogen worden gemaakt van nutriënten die afkomstig zijn van organisch afval dat gescheiden wordt gehouden van ander, verontreinigend afval, waardoor het metaalgehalte wordt opgevoerd of milieugevaarlijke organische stoffen worden toegevoegd.

12.9. Al met al doet het gebruik van slib als meststof in de landbouw ernstige vragen rijzen en is dit in de meeste gevallen zonder meer af te raden, tenzij het slib en de installaties die slib produceren, sterk verbeterd worden.

13. Aanbevelingen

13.1. In de herziene richtlijn dient duidelijk te worden aangegeven dat het uiteindelijke streven erop gericht is dat niet-verontreinigende nutriënten uit slib, geproduceerd in de EU, worden hergebruikt in de landbouw.

13.2. Uit de richtlijn dient te blijken dat het voorzorgsbeginsel en het principe van de „vervuiler betaalt” dienen te gelden als wordt beoordeeld welke bronnen zijn aangesloten op zuiveringssystemen, en hoe zuiveringsslib geproduceerd en gebruikt wordt.

13.3. In de herziene slibrichtlijn moet worden uitgegaan van een holistische aanpak t.a.v. alle van zuiveringsinstallaties afkomstige effluenten en ander stedelijk afvalwater. De richtlijn zou zich bij voorkeur dienen uit te strekken tot alle soorten afval en lozingen die niet onder de op stapel staande kaderrichtlijn water vallen⁽²⁾.

⁽²⁾ COM(97) 49 def.

13.4. Er bestaat wel regelgeving op het gebied van waterbescherming, maar er zijn nog geen minimumnormen op het gebied van bodembescherming. Het ESC dringt er bij de Commissie op aan hiertoe de nodige voorstellen te doen.

13.5. Overheid en consument moeten op de hoogte worden gebracht van de herkomst van afval, de stoffen die er aan toegevoegd zijn, en de behandeling die het heeft ondergaan.

13.6. Als aanvulling op het meten in mg/kg zou bij bepaalde metalen de hoeveelheid ook kunnen worden aangegeven in relatie tot het volume fosfor (bijv. mg cadmium/kg fosfor). Hierdoor kunnen bepaalde onvolkomenheden in de meetwijze mg/kg worden ondervangen.

13.7. In de richtlijn zou moeten worden aangegeven waar de verantwoordelijkheid ligt als sprake is van milieuschade ten gevolge van het gebruik van slib.

13.8. De nationale overheden zouden op gezette tijden verslag dienen uit te brengen over het gebruik van slib, over de kwaliteit ervan en over de kwaliteit van andere soorten afval, zodat overheden en consumenten zowel nationaal als internationaal gemakkelijker kunnen vergelijken. Het zou voor de hand liggen als het EMB zich belastte met de verwerking van de gegevens die binnenkomen uit de lidstaten.

13.9. Er is behoefte aan ontwikkeling van mechanismen voor het traceren van slibgebruik, betrouwbare testmethoden en permanente bewakingssystemen. Er zou periodiek verslag moeten worden uitgebracht over de wijze waarop lidstaten

omgaan met de gevaren die kleven aan het gebruik van organisch afval.

13.10. Het ESC wijst erop dat het „afvalcomité” en de wetenschappelijke organen van de Commissie nauw dienen samen te werken om een objectieve risico-evaluatie te waarborgen.

13.11. Omdat de EU onder anderen de totstandbrenging van een duurzame samenleving in haar vaandel heeft staan, dient een hogere prioriteit te worden toegekend aan ecologische duurzaamheid en moeten maatregelen worden genomen waardoor het gemakkelijker wordt, te investeren in nieuwe technologieën die gericht zijn op vermindering van de milieueffecten van organisch-afvalbeheer in het algemeen en hergebruik van niet-verontreinigende nutriënten in het bijzonder.

13.12. In de herziene slibrichtlijn zou moeten worden opgenomen dat slib alleen kan worden gebruikt als de stijging van het metaalgehalte de komende 10 à 15 jaar niet hoger uitvalt dan 10 à 15 % en binnen één generatie wordt teruggebracht tot bijna 0 %. Van het gebruik van milieugevaarlijke organische stoffen moet op den duur helemaal worden afgezien. Op dit moment bestaat behoefte aan een model voor risicobeoordeling en aan methoden voor het analyseren van de effecten die de meest voorkomende chemicaliën in biologische systemen hebben. Het gebruik van slib in de landbouw mag niet leiden tot een grotere kans op besmetting in de landbouw of voor de consument.

13.13. De Commissie wordt verzocht het ESC te raadplegen bij haar komende werkzaamheden in het kader van de slibrichtlijn en andere regelgeving inzake de productie en het beheer van organisch afval.

Brussel, 19 oktober 2000.

De voorzitter

van het Economisch en Sociaal Comité

G. FRERICHS